

den flugbajsande

Fritänkaren

alternativ oberoende kulturtidskrift

för bl.a. litteratur, musik och film,

Nr. 28 December 1994.

Tredje årgångens första nummer.

Redaktör och ansvarig utgivare: Christian Lanciai

Fritänkaren beräknas utkomma med 12 nummer årligen eller mer på budgetbasis i anspråkslös form utan kommersiella annonser.

Tidningen är personlig men får överlåtas.

Innehåll i detta nummer :

Fritänkaren - en förklaring	2
Allhelgonabetraktelse	3
Rapport från doktor Sandy (Turkiet)	5
Adress till Finland (med Ulf Söderhielm)	6
Fritänkarpolitik (om bl.a. EU)	7
Mera folkmord (Kosovo)	7
Hebraica	7
Rubatoproblemet och Frèdèric Chopin	8
Om Schuberts vänner	9
Konsert i Annedal (Puccini + Waldenby)	10
Film : Fyra bröllop och en begravning (samtliga kyrkliga)	11
Mera om Wodehouse	11
Den mirakulösa strulresan till Cambridge, del 4	12
En Kul Tur-resa, del 2	13
Tibetansk avdelning (mest om Darjeeling-konferensen)	15
Nästa planerade Tibetresa	19
Filmer som recenserats i Fritänkaren	19
Ekonomisk årsberättelse	21
Musik i Fritänkaren	22
Författare i Fritänkaren	22
Kovboj Esteban (apropå EU-anpassning)	24

På beställning kan såväl tidigare nummer som enbart tidigare artiklar och följetongavsnitt erhållas. Utom inom Sverige distribueras tidskriften även till de flesta andra länder i Europa samt några i Asien och Amerika på svenska och i mindre format (ibland) på engelska.

I detta nummer har den länge utlovade medarbetaren Hugo äntligen introducerats.

För somliga läsare kan 200 kronor för ett års Fritänkare förefalla dyrt, men jämför exempelvis med Grönköpings Veckoblad - 190 kronor i året för bara 10 nummer!

Fritänkaren har hittills utkommit med 14 respektive 13 nummer i året.

Göteborg mot advent 1994.

(P.S. - Apologi. - Detta nummer har blivit offer för en ordentligt flugbajsande plumpmaskin. Vi kan bara hoppas att det är övergående.)

Fritänkaren

Fritänkaren är en primitiv privattidning som utges med egna medel utan några andra bidrag eller subventioner än privata prenumerationer. Dessa har varit omkring 60 till antalet, men upplagan har varierat mellan 135-235 då efterfrågan på lösnummer kraftigt har varierat mellan olika säsonger. Av nödvändighet trycks även ett antal gratisnummer som huvudsakligen distribueras utomlands. Då upplagan är såpass begränsad måste prenumerationsavgiften vara så hög som 200 kronor. Den var bara 100 kronor under tidskriftens första halvår, men den hade gått omkull därefter om priset inte hade höjts. Därför är vi tacksamma för alla prenumerationsavgifter vi kan få. Då upplagan är så begränsad räknar vi med att Fritänkarens utgångna nummer blir desto mera värda med tiden.

Den röda tråden i Fritänkaren har varit de kulturella artiklarna om litteratur, musik och film, som hittills alltid har författats av redaktören. Till detta program har kommit redaktörens egna reseskildringar i serieform, hittills två resor till Indien, en till Tibet, tre rundresor i Europa samt mindre resor till Israel, Cypern och England. Litteratur, musik, film och resor kan sägas utgöra den fasta kroppen i Fritänkaren.

Utöver denna fasta struktur har tillkommit de kontroversiella inslagen huvudsakligen författade av andra. Dels har det förekommit insändare av entydigt eller tvetydigt slag, som normalt har besvarats. Men det mest kontroversiella inslaget har alltid utgjorts av de s.k. fasta medarbetarna.

Från början misstänktes redaktören själv ligga bakom allt skrivet av de tre olika namnen John Bede, Johannes B. Westerberg och Doktor Sandy. Han har aldrig förnekat att han bearbetat dessas material när detta har kunnat förbättras, men han har alltid förnekat att de varit pseudonymer för honom själv. De som anklagat redaktören för bedrägeri i denna fråga (främst gratisprenumeranter) har aldrig formulerat något motiv varför redaktören eventuellt skulle gömma sig bakom tre så helt andra personligheter från honom själv. Med tiden har det visat sig mer och mer ohållbart att doktor Sandy skulle vara synonym med redaktören, även möjligheten att JBW skulle vara det har minskat efter dennes kontroverser med redaktören, varför numera även färre och färre tror att John Bede är pseudonym för någon annan än för en underjordisk fredsaktivist med betydande politiskt inflytande ej begränsat till enbart Nordirland på de brittiska öarna.

Dessa tre medarbetare har tidigare presenterats för svensk publik, men minnet tål alltid att friskas upp. Pseudonymen John Bede eller Gray är katolsk nordirländare

med svensk härstamning på mödernet. Han var studiekamrat med redaktören på UB i Göteborg från 1975 och talar flytande svenska om än han behärskar engelska bättre. Hans huvudintresse är den keltiska identiteten och särskilt dess förflutna, vilket hans "*Gothic History*" (översatt till svenska i Fritänkaren) handlar om.

Johannes B. Westerberg är grekisk-ortodox teolog huvudsakligen utbildad i Ryssland och i Grekland (Athos). Han är mycket vittberest i Asien, han träffade redaktören första gången 1979, men 1988 inleddes ett formligt litterärt samarbete mellan de båda som fortsatt sedan dess. Liksom redaktören är han finlandssvensk men större till växten och mera blond. Sedan januari 1992 har JBW ej mer besökt Skandinavien.

Doktor Sandy är en skotsk läkare närmare 60, liten till växten med helskägg, röker pipa och hörde till aids-forskar-pionjär-eliten i början på 80-talet tills han hoppade av, äcklad av tvekampen mellan Luc Montaigner och Robert Gallo. Han håller hus i Östeuropa men mest i Athen, Istanbul, Budapest, Prag eller Warszawa. Han är i den ställningen att han inte behöver arbeta för att leva varför han även kan arbeta i hemlighet för vad han vill.

Alla tre är liksom redaktören anknutna till en hemlig världsorganisation som för närvarande bär etiketten WES, som huvudsakligen arbetar aktivt men underjordiskt för att störta diktaturer för fredens och demokratins skull. Därför är alla tre tämligen anonyma medan redaktören i ett land som Sverige menar sig kunna avstå från anonymitetens säkerhetsskydd.

Andra medarbetare förekommer, men endast dessa tre är stabila. Katoliken Owe Svahn hoppade av frivilligt av personliga skäl, katoliken Claes Lindgren är en högt uppskattad poet, den sporadiskt förekommande Kim är en indisk buddhist, Anita Ahrens är en högt uppskattad kollega, och även andra medarbetare är högt uppskattade, även sådana som vi fortfarande väntar på det första manuset från.

Allhelgonabeträktelse

Det begav sig inte bättre än att skolorna skulle få ledigt tisdag den 1 november. Då var det att befara att alla ungdomar skulle slå sig lösa. Ett gyllene tillfälle erbjöds genom Sessanlinjen från Göteborg till Fredrikshavn. Den avgick 18.30 och återvände 01.30 på natten. Alla stadens ungdomar skulle med den båten för att slå runt.

En moder med två döttrar i åldern 16-19 år var mycket orolig över att hennes yngsta dotter prompt ville följa med på just denna båt. Hon beslöt att själv följa med som förkläde åt då även några av dotterns vänner och en kusin (flicka) i samma ålder. Denna mor skulle alltså vara förkläde åt sju ungdomar. Båten skulle vara packad med cirka 1200 ungdomar, och alla skulle slå runt. Inför detta överväldigande hårresande perspektiv vek sig hennes knän, och hon bad mig följa med som moraliskt stöd, då hennes man vägrade. Som jag var ledig och inte hade något emot att lämna staden för en afton tackade jag ja. En utlovad middag ombord skulle ingå, och man skulle även få köpa med sig en flaska, lovade modern, och allt lät ju gott och väl.

Festen ombord började genast, och det visade sig, att ungdomarna inte alls var särskilt angelägna om att deras mor-faster-etc skulle vara förkläde åt dem. Det enda de var intresserade av var att ha henne på så långt avstånd från sig som möjligt.

Vi parkerade oss i baren i ett hörn var ungdomarna skulle slippa se oss, och min dam ville genast gå en runda för att kolla in fartyget. Men någon måste stanna kvar

för att vakta hennes persedlar, vilket jag åtog mig att göra. Efter hennes runda på en kvart skulle jag få göra min runda. Hon försvann, och jag satt kvar, och väntade. Och väntade.

Efter en timme blev jag orolig då hon lovat vara borta bara i en kvart. Så jag gick till ungdomarna och måste störa dem med att förklara att modern varit borta i en timme. De blev genast skärrade. Jag förstod då ännu inte varför. Men vi beslöt att gå på jakt efter henne. Sålunda inleddes sökandet efter en försvunnen moder ombord på "rockbåten" bland 1200 festande ungdomar.

När mitt sökande överallt ombord inte ledde till något resultat återvände jag ner och fann där dottern och hennes kusin badande i tårar. De hade genom efterlysning i informationen fått veta att deras moder återfunnits - i arresten. Förklaringen var att hon hade stängts in i fyllecellen då hon påträffats berusad i tax-free-shopen. Hon skulle släppas ut om tio minuter. Det var bara att vänta ut de tio minuterna.

De tio minuterna gick och ingenting hände. När vi frågade informationen på nytt meddelades det att hon var utsläppt. Vart hon sedan tagit vägen visste ingen.

Dotterns kusin förklarade situationen för mig. Modern hade ett alkoholproblem. Hon tålde ingenting, och fastän hon lovat att inte dricka ombord hade hon tydligen ändå genast dykt direkt på flaskan.

Det var således inte barnen som behövde tillsyn. Det var modern som behövde barnvakt.

En timme gick under ständigt upprepat letande över hela fartyget. Efter denna långa timme uppenbarade sig modern upplöst i tårar. "Var har ni varit?" frågade hon anklagande sina flickor, som om det varit hon som hela tiden letat efter dem. Jag befriade flickorna från hennes närvaro och tog henne med till cafeteria för att på tu man hand få veta vad som egentligen hade hänt.

Cafeteria hade redan stängt sin matservering, för vi var snart framme i Danmark, så den enda middagen ombord blev kaffe med kaka. Följande tragedi hade drabbat den olyckliga modern.

Inne i Tax Free hade hon råkat ut för några hämningslösa ungdomar (pojkar) som försökt få henne att köpa ut sprit åt dem. Fastän hon hade tackat nej hade pojkarna lyckats smuggla ner några flaskor i hennes väska. Hon hade själv bara ämnat köpa cigaretter, och när hon betalade för cigaretterna hade expediten frågat: "Och vad finns i väskan då?" Där hade underbarheter i form av rom och whisky uppenbarat sig. Modern blev förtvivlad och kunde inte försvara sig. Hon greps för snatteri (inte fylleri), och när hon förtvivlat gjorde motstånd sattes hon på cellen för att lugna ner sig, under försäkran om att hon aldrig mer skulle släppas in på Tax Free.

Och där satt vi nu med hela nöjesresan havererad, utan middag och med henne upplöst i tårar. Dottern hade fått mig att lova att se till att hon inte ens drack någon öl. Hon smet ändå iväg och fick tag i en öl, som jag, för att hålla mitt löfte till dottern, drack upp helt och hållet själv. Snart var modern försvunnen igen, och nu visste jag redan hur gagnlöst det var att leta efter henne. Något hade man lärt sig.

Samtidigt fortgick de 1200 ungdomarnas alltmer våldsamma festande ombord. Det inte bara dracks och hånglades utan även spyddes överallt. I den stora entrén mitt framför informationen utspann sig ett slagsmål, varvid några ungdomar (pojkar) började slänga alla skeppets lösa stolar på varandra. Det krävdes halva besättningen för att övermanna dem. När jag vid ett tillfälle gick till informationen för att än en gång fråga om vår försvunna dam kommit till rätta svarade fröken i informationen: "Jag önskar det var jag som var försvunnen!"

En putslustig resa, med andra ord. Särskilt populärt bland ungdomarna verkade det vara att skämta om Estonia-katastrofen. Ett exempel: "Nå, hittade du några granna brudar?" - "Nej, det var dött ombord." Ha-ha-ha.

Så flöt denna kompakta skokartong till färja över det ödsliga vinterhavet med bara total lössläpphet ombord till det kompakta dånet av dunk-dunk-rockmusik som aldrig tog slut medan dessa 1200 ungdomars stora nöje ombord var att bedöva sig med dunket, spriten och orgierna.

Jag avstår från vidare betraktelser.

Rapport från doktor Sandy

Denna rapport är konfidentiell då den bara innehåller mina personliga observationer och slutledningar.

Den mörka sidan av saken är att kriget närmar sig katastrofala proportioner, då turkarna är på god väg att genomföra sitt andra folkmord detta århundrade. Berättelsen är trist och tragisk, varje dag är den andra lik, byar likvideras utan anledning, barn, kvinnor och gamla avrättas för att de är "revolutionärer och medbrottslingar" utan rättegång, regeringen tystar ner alltsammans, och Kurdistan omvandlas till en öken genom människohand.

Den mer intressanta sidan av saken är inte synlig. Ingen har något säkert begrepp om den, men ju mer man upptäcker av den, desto mer intressant blir den i sin gigantiska komplexitet.

Allt är på väg ner i Turkiet på grund av kriget, ekonomin, moralen, organisationen, allt. Så länge en kvinna leder landet kommer det inte att ske någon förbättring inom något av dessa områden, som är livsviktiga om landet ska fungera. Å andra sidan, om en man tar över så kommer allt definitivt att förvärras, ty militärerna är busarna i spelet, och hela militärväsendet som leder landet åt helvete består bara av dåraktiga män.

Den politiskt intressanta situationen är att Turkiet mer och mer isolerar sig och ständigt allt snabbare förlorar sina vänner. Alla dess grannar är idag dess fiender: Grekland, Bulgarien, Rumänien, Cypern, Georgien, Armenien, Ukraina, Ryssland. Bara Azerbadjan är en pålitlig allierad, Syrien är något av en vän, Iran är en allierad men bara mot kurderna - en allierad i ett folkmord är knappast någon vän att räkna med, och allra minst det fundamentalistiska Iran, då Turkiets fundamentalister är de som mest underminerar det politiska Turkiet. Andra vänner finns bara att finna längre österut, de forna sovjetiska muslimrepublikerna, men de är inte intresserade av att bli delaktiga i folkmordet. Den sämsta vän man kan ha idag är Iraks Saddam Hussein, och han kan mycket väl vara Turkiets närmaste vän idag åtminstone som en nära kollega i folkmordet på kurderna.

Inom Nato hörs ständigt fler röster som av moraliska skäl kräver Turkiets uteslutning. Turkiet fortsätter inom Nato bara av militära skäl, och gradvis håller Natos militära uppbackning på att bli det enda som håller ihop Turkiet i dess fortsatta självdestruktiva folkmordsiver.

Om Nato släpper Turkiet kommer det troligen att kollapsa under stor politisk oreda varunder kanske fundamentalisterna tar över med kaos och förtryck för några årtionden som följd som i Iran. Naturligtvis är ingen intresserad av detta.

I stället fortsätter Nato att stödja Turkiet med ett ständigt blodigare folkmord i sina händer. Situationen är outhärdlig, Turkiet håller på att sugas ner i en avgrund

av nationell ruin och katastrof, och dess enda försvar mot detta är att binda för sina egna ögon med att förfölja och stoppa journalister. Det är förbjudet att förtälja sanningen, för ingen vill göras ansvarig för den.

Från min synpunkt är en allmän kollaps för hela landets del på ett eller annat sätt oundviklig. Detta är den enda strimman av hopp för kurderna. I sanning en bister historia, om dess enda ljuspunkt är dess egen likvidering.

doktor Sandy, i övers. av red.

Adress till Finland

I en behjärtansvärd publikation "Om svenskheten i Finland - aktuella kommentarer och förslag" tryckt med egna medel har agronom Ulf Söderhielm i Pernå än en gång dragit en lans för svenskheten i Finland som en äkta representant för den urgamla svenska allmoge i Finland som där byggde Borgå och grundlade Åbo Akademi innan ännu universitetet i Lund var grundat, långt innan hallänningar, blekingar och skåningar blev svenskar och långt innan det fanns en enda svensk stad norr om Dalälven. Hans publikation manar till rik eftertanke i synnerhet i dessa EU-tider, när alla nordiska språk kommer att bli minoritetsspråk i Europa medan i stället alla mer grundligt måste lära sig engelska, franska och tyska och kanske i framtiden tala dessa språk mera än modersmålet - och kunna dessa språk bra, om det alls ska bli något jobb. EU:s dåliga arbetslöshetsprognos är tyvärr sämre än hela Skandinaviens.

Samtidigt hör man ständigt allt ivrigare röster från Finland tala om återanknytandet av gamla blodsband inte bara med broderfolket i Estland utan även med de av ryssarna så länge undertryckta ingrerna och karelarna i Fjärr-Karelen. I dessa ekonomiskt dåliga tider har det finska politiska etablissemanget fasat inför prospektet att ta sig an hela det väldiga efterblivna Karelen medan de verkliga entusiasterna och idealisterna dock inte kan tystas: tog inte västtyskarna väl hand om östtyskarna? Köpte de inte med de mest heroiska ekonomiska självupppoffringar upp hela Östtyskland?

Nu haltar givetvis jämförelsen, men det struntar entusiasterna i, för vilka det enda väsentliga är, att det var från Karelen den finska nationalkänslan ursprungligen kom, det var där Kalevala hade sitt urhem, det var där Lönnrot spårade upp de gamla sångerna, och att finskheten inte har någon självkänsla utom den som kommer från Karelen.

Ulf Söderhielms debattinlägg belyser att svenskans ställning i Finland både är svårare än någonsin, segare än någonsin och viktigare än någonsin. Till alla mina vänner i Finland som inte fick träffa mig i år vill jag bara meddela att jag fortfarande talar finlandssvenska (och fortfarande ingen finska), och att årets uteblivande från Finland förhoppningsvis var en olyckshändelse som helst inte får upprepas.

Till särskilda Finlandsvänner bifogas i år min dramatisering och tolkning av det "Fänrik Ståls krig" som Runeberg romantiserade men som vi idag har kanske litet nyktrare distans till. Hur tragiskt detta krig än var var det inte helt ointressant, och liksom Ulf Söderhielm i sin publikation kan man knappast bevara sin trots allt Runebergiska själ om man inte vågar skåda verkligheten öga mot öga.

Härom dagen diskuterades finlandssvenska kulturtidskrifter i samband med Konturs nedläggning. Sedan finns det bara Ny Tid, Horisont, Nya Argus och Helsingfors Aftonblad kvar - utom Fritänkaren.

Fritänkarpolitik

Flera läsare har frågat oss var vi egentligen står politiskt. Fritänkaren har inga hemligheter inomlands. Redaktören röstade i år på Folkpartiet efter att tidigare även ibland ha röstat på Centern, Moderaterna, Miljöpartiet och KDS men däremot aldrig på S, VPK eller Ny Demokrati. Redan i förra valet hoppades och trodde vi att det bästa för Sverige hade varit en majoritetsregering S-Fp, vilket omöjliggjordes 1991 främst genom Ny Demokrati och vilken möjlighet i år kördes över av S.

I EU-valet röstade vi för Ja trots alla nackdelar med detta ja, helt enkelt för att Sverige inte har råd att stå utanför EU. Efter att ha hört till de tre ledande staterna i världen i välfärdsligan före Olof Palmes tid har Sverige efter 1969 sjunkit ner till 17-e plats - för ingen välfärdsstat har raset varit så stort.

I Norge har man emellertid råd att stå utanför EU, varför vi hoppas det blir Nej åtminstone i Norge.

(17.11.1994)

Mera folkmord

Förutom de fortsatta slakterna i Bosnien pågår även ett folkmord sedan gammalt i det albanska Kossovo, vilket man har bett Fritänkaren påminna sig om. Detta folkmord är ej iögonfallande men dock anmärkningsvärt i sina smygande tendenser - alla omfattande folkmord börjar på det sättet. Albanerna bodde i Kossovo långt innan serberna kom till Jugoslavien och var kristna långt innan serberna kristnades. Att muslimer sedermera tvångsislamiserade albanerna är en annan historia som dock inte ger serberna någon rätt att förtrycka Kossovos albaner eller tvångsinlemma dem i en serbisk stat. Albanerna i Kossovo är omkring 90% av hela dess befolkning.

Hebraica

Fredsavtalet i Israel-Palestina fyllde i år ett år. Under detta år har fler israeler mördats av PLO än under något tidigare år sedan 1948 - om man undantager ren krigsslakt. Under det blodigaste intifadaåret mördades bara 37 israeler. Under det första "fredsåret" mördades 68.

När Israel gick med på att lämna Jeriko fick de löfte om att få vidmakthålla den gamla synagogan från 500-talet där. Den första natten efter fredsavtalet krossades synagogans fönster och klottrades det fullt med PLO-slogans på väggarna. Till Gaza har det aldrig smugglats så mycket vapen som efter fredsavtalet.

Som rabbi Yohanan sade i Jerusalem till mig i januari: "Problemet med denna fred är att politikerna befäller oss att lita på våra fiender och ger oss inget alternativ."

Ändå är freden så ytterst angelägen, och naturligtvis har den redan även medfört många goda resultat. Exempelvis kan man nu äntligen rädda Döda Havet med att

förbinda det med Röda Havet genom en kanal, ett tjugo år gammalt projekt, som nu först efter freden med Jordanien kan börja genomföras.

Men ännu väntar man på återöppnandet av Israels järnvägsförbindelse genom Syrien och Turkiet med Europa.

Rubatoproblemet och Frédéric Chopin

Den klassiska musiken kan indelas i två huvudlinjer. Gränsen mellan dem går mellan Bach och Händel. Det är genom Bach och Händel som den klassiska musiken definitivt delas i två olika riktningar, som visserligen aldrig har undvarat varandra men som heller aldrig har återförenats.

Bachlinjen är den stränga, strikt matematiska, hårt formbundna linjen. Huvudvikten läggs vid rytmisk exakthet, och dess stränga formalisms högsta skapelse och resultat är fugan i all dess matematiskt fantastiska komplexitet. Denna musikaliska tankeinriktning utesluter helst rubatot helt och hållet. I en exakt fuga är rubatot otänkbart. Detta musikaliska tänkande har också fört in musiken på atonalismens abstrakta matematik. Det välkomnar elektronisk musik med dess möjligheter till datoriserad exakthet. Formen har blivit viktigare än hur det låter. Den kanske mest typiska av alla tonsättare för denna linje är super-torrisen Igor Stravinskij.

Huvudskillnaden mellan Bach och Händel är att Bach aldrig var i Italien. Han studerade italiensk musik med förkärlek men kunde aldrig tillgodogöra sig det italienska sättet att umgås med musiken. Händel var i stället som fisken i vattnet i Italien, det italienska inflytandet är grunden för hela hans livsverk, han svek den aldrig, och trots de 21 oratorierna består huvuddelen av hans enorma produktion (nästan dubbelt så omfattande som Bachs) av italienska operor. Han är giganternas gigant i musikhistorien som representant för det musikaliska tänkande som grundar all musik på det rent melodiska, arian, det sångliga, eller det mest känsliga av alla musikaliska instrument: den mänskliga rösten.

Man kan aldrig sjunga rytmiskt exakt. Härav uppstår rubatot, den rubbade musikaliska rytmen. Enligt representanter för denna musikaliska linje är musik inte musik utan rubato. De menar, att det är rubatot som ger musiken dess inre liv. Genom att inlägga egna rubaton i sina tolkningar kan solister och dirigenter ständigt nyskapa gammal musik. Det är rubatot som förmedlar själva den musikaliska känslan, utan vilken ingen musik är riktig och levande musik.

Alla operamästare hör till denna linje, även Wagner och Richard Strauss, men de två som kanske gick längst i rubato-tänkande var (icke att förvåna sig över) den mest lyriska av alla operatonsättare Giacomo Puccini samt (vilket är förvånansvärt) pianisten Frédéric Chopin.

Chopin är den enda kompositör av världsklass som uteslutande komponerat för piano, fastän han även kunde komponera för andra instrument, vilket bevisas genom de båda tidiga pianokonserterna och den sena cellosonaten. Nu kräver pianot som instrument ett övermått av teknisk briljans och exakthet, vilka båda behärskades av Chopin. Liksom Beethoven, spelade Chopin Bachs hela "*Das wohltemperierte Klavier*" på ett tidigt stadium och grundlade därmed sitt eget tekniska mästerskap, men ehuru Beethoven aldrig övergav Bachs strikta krav på rytmisk exakthet, så struntade Chopin i detta från början. För Chopin var det bara melodin, dess utsmyckning och dess variation som gällde. Han komponerade bara en enda fuga någonsin i sin ungdom och sedan aldrig mera.

Med hjälp av en teknisk fingerfärdighet utan motstycke driver Chopin rubatoproblemet bortom alla gränser. Redan i den första Nocturnen opus 9 nr 1 består nästan halva Nocturnen av rubatoutsvävningar i form av variationer och utsmyckningar på melodin som gör allt utom denna oigenkännlig. Men resultatet av detta drivande av rubatotänkandet bortom all sans och reson är att Chopins musik sjunger och är mera känslig än någon annan. Sibelius menade att pianot inte kunde sjunga, men detta motsägs om av någon så av Chopin. All hans musik sjunger, och det är en sångröst av ständigt renaste guld.

Franz Liszt, ett år yngre, led av ett ständigt komplex gentemot Chopin som kanske mest bestod av avund. Han anklagade Chopin för att vara svårtillgänglig och självupptagen. Nu var ju Liszt den store publikflirtaren av Guds nåde medan Chopin irriterades av publikens ytlighet då den mera intresserade sig för hur han klädde sig och hur hans kragar såg ut än för vad han spelade. Liszt var den idealiska pianopedagogen medan Chopin helst höll sig med så få elever som möjligt, och i konsertsammanhang trivdes han egentligen bara i salonger. Liszt var pianots konsertmusiker medan Chopin helst bara var kammarmusiker.

Därför präglas Liszts musik ofta av en total banalitet och ytlighet av effektsökeri medan Chopins musik alltid präglas av en intim genuinitet. Liszt spelade gärna som en hel orkester med så många FFF som möjligt medan Chopin ytterst sällan överskred pianonyansen. Chopin var kanske den mjukaste musiker någonsin medan Liszts musiklinje med Wagner som vapenbror kom att leda till den hårdaste tungviktarmusiken någonsin med diktatorer och Götterdämmerung i släptåg.

Det som man i allmänhet klagat på när det gäller Chopin är att han alltid är så melankolisk. Här har vi Chopins särdrag som är unikt i musikhistorien. Nästan all Chopins musik präglas av ett innerligt medlidande med de förtryckta polackerna. Chopin hade inte alls behövt solidarisera sig med Polen. Han var lika mycket fransman som polack. Men han valde själv att föra ett förtryckt och lidande folks talan i musiken. Det finns ingen motsvarighet till detta i musikhistorien utom Sibelius Kalevala-pathos. Fastän delvis fransman och mest verksam i Paris är nästan all Chopins musik renodlat polsk - balladerna, polonäserna, mazurkorna, revolutionsetyden. Där finns en del italienska element - tarantellan, barcarollan, de fyra Scherzi, men även hans valser är ofta mörkt melankoliska och mycket fjärran från Wien, hans Impromptu har ingen släktskap alls med Schuberts, hans etyder har ingen beröringspunkt med Karl Czernys, medan dock hans Nocturner om något är lika franska som Claude Debussy.

Det är det tragiskt melankoliska och lidande draget hos Chopin som gör honom mest unik i musikhistorien och till dess ädlaste särdrag. Detta lidande drag måste man givetvis även förknippa med hans sjukdom. "Den gudarna älska dör ung" som Chopin, 39 år, Mendelssohn, 38, Mozart, 35, Schubert, 31, och Pergolesi, 26, som även poeterna Keats, Shelley och Byron, de mest romantiska poeterna av alla. Och kanske att Chopin med sin utsökta musikaliska poetik, sin känslighet över alla andras, sin extremt rena melodik och sitt melankoliska självpåtagna lidande i gränslös solidaritet med ett av Europas mest förtryckta och lidande folk, är den mesta romantikern i musikhistorien.

Om Schuberts vänner.

I anslutning till vårt "Besök hos musiken" med Schubert & CO har det med berättigad anledning frågats hur det gick för alla Schuberts talrika vänner. Här är några av dem:

Franz von Schober (1796-1882), den kanske mest betydelsefulla och fatala av hans vänner, fortsatte efter Schuberts bortgång med sitt rastlösa diletterantliv och var tidvis rentav Franz Liszts privatsekreterare, tills han stadgade sig och gifte sig vid 60 års ålder, men det äktenskapet gick snabbt åt skogen. Han lyckades aldrig samla sig till att skriva ner sina minnen av vännen Schubert.

Josef von Spaun (1788-1865), den trognaste och ädlaste vännen, som startade Schubertiaderna, blev regeringstjänsteman och förblev alltid Schuberts trognaste minnesvårdare.

Johann Michael Vogl (1768-1840) förblev alltid den främsta uttolkaren av Schuberts sånger, vilka han fortsatte sjunga tills han var över 70. Hans hustru överlevde honom med många år.

Eduard von Bauernfeld (1802-1890), den spydige satirikern i Schubertkretsen, var även en framstående pianist och den ende som kunde spela fyrhändigt med Schubert.

Johann Mayrhofer (1787-1836) var den enda av Schuberts vänner som slutade illa. Han var en typisk romantiker själv, och hans inflytande över Schubert som Lied-diktare kan knappast överdrivas - de bodde tillsammans 1818-20. Efter Schuberts bortgång tog det melankoliskt romantiska gradvis över hans själ, från melankoliker övergick han till att bli misantrop, och han dog genom självmord.

Franz Grillparzer (1791-1872) blev den mest berömda av Schuberts vänner som framstående dramatiker och tragöd.

Moritz von Schwind (1804-1871), den yngsta i sällskapet, var efter von Spaun Schuberts närmaste vän och förblev honom lika trogen som von Spaun. Han blev med tiden en betydande konstnär främst som illustratör av sagolitteraturen, och det är han som i en detaljerad skiss förevigat den stora Schubertiaden den 15 december 1826. Han grälade senare både med Schober, Liszt och Wagner.

Konsert i Annedal

Det har skrivits mycket om denna konsert. I september ville man plötsligt avsakralisera Annedalskyrkan och omvandla den till Bingohall. Detta nyanserades sedermera till simhall. Den omtalade konserten gjorde sedermera reklam för sig som evenemang i Göteborgs Operakyrka - som alternativ till nya Operan. Men allt detta var periferiskt. Det enda som var av någon betydelse var själva konserten och musiken.

Naturligtvis lyfte sig taket. Det gör det alltid närhelst Puccini framförs var det än är - fast på Arenan i Verona lyfter sig himlen. Här gällde det nu hans tidiga ungdomsverk "*Messa di Gloria*" - återupptäckt femtio år efter mästarens levnad. Den har framförts förut i Annedal med alltid samma friska och hjärtliga resultat med Hans Jenbratt som idealisk i tenorsolot, den här gången perfekt samsjungen med veteranmästaren Enzo Florimo.

Men hör och häpna! Inför konsertens andra halvlek lyfte sig taket ännu mera! Hur är det möjligt efter Puccini? Jo, ty efter Puccini framfördes Michael Waldenbys "Gammal svensk julkantat" till text av Oscar Levertin, komponerad 1993 i gammal romantisk stil, tillägnad Annedals organist Bo Urban Nordgren, konsertens producent och dirigent.

Detta verk är en sensation i nutida nordisk musik, ty det bryter mot alla modernistiska tendenser för att i stället lyfta fram hederlig gammal svensk melodik i en friskhet och sångarentusiasm utan motstycke. Verket är nästan som i sonatform

med inledning i friskt tempo, ett dramatiskt adagio i mitten och en seren avslutning med final och rekapitulation. Det är faktiskt ett mer genomarbetat och melodiskt intressantare verk än Puccinis ungdomsmässa. Inte konstigt att taket lyfter sig i dubbel måtto - Annedal är ju varken någon bingohall, simhall eller operakyrka utan faktiskt Göteborgs enda akustiskt fungerande katedral!

Fyra bröllop och en begravning

Paret från Polanskis rysliga "*Bitter Moon*" går igen i denna uppspelta och lössläppta komedi om hur bröllop kan gå till när det både vill sig väl och vill sig illa, men här blir Hugh Grant tyvärr inte gift med den rätta fastän hon älskar honom. I stället råkar han ut för en amerikanska som redan haft 32 älskare före honom medan han bara haft 9. Man hade gärna unnat honom en bättre kvinna, vilket Fiona eller "Fifi" förvisso är - men hon blir aldrig gift.

Filmens två första bröllop blir lyckligt genomförda, men det tredje smäller av med både dödsfall och skilsmässa medan det fjärde slutar med en välförtjänt örfil och aldrig genomförs. I stället blir det fyra extra bröllop till på slutet.

Begravningen är filmens brydsamma intermezzo. Den som dör blev aldrig gift, men väl hade han en mycket god manlig vän, som efter hans död även tröstar sig med en annan sådan. Problematiken tangeras utan att beröras, och det blir aldrig klart om dessa tre var homofiler eller inte, fastän nog många vill få det till det.

Apropå alla dessa bröllop frågade mig en gammal flamma härom dagen varför jag aldrig hade skaffat mig fru eller familj. Jag skyllde på min fattigdom, men sanningen är även att jag i de frivolösa tiderna sedan 60-talet aldrig mött en kvinna som jag kunnat lita på. Alla mina försök till seriösa förhållanden har slutat i svek, bedrägeri och förräderi från damens sida, och det första exemplet i mitt liv på detta var det värsta och vållade mest skada. Om man inte kan vara renhårig, lärde jag mig mena, är det bättre att vara ren.

Löslepphet och runda ord med promiskuositeter som i denna förvisso rekommendabla bröllops- och begravningskomedi kunde man väl svälja om det dock ibland blev väl kraftiga tuggor, men när det gäller kärlek har på mig det fulaste av alla intryck alltid gjorts av varje form av homosexualitet och lesbicism. Därvidlag är jag väl en fullständigt otidsenlig gammalviktoriansk gentleman utan dubbelmoral, men jag kan inte vara annat, kanske tyvärr, och det av fullständigt naturliga skäl, då jag aldrig kan acceptera något onaturligt som något naturligt. Det är inte intolerans. Det är bara så att ingen hittills har kunnat övertyga mig om att något onaturligt kan vara naturligt. Jag tror helt enkelt inte på det, då det inte alls stämmer överens med naturen.

Mera om Wodehouse

"Jag trodde mig vara näst intill en expert på Wodehouse och hans värld, men inför din artikel blev jag näst intill ställd, då jag inte kunde erinra mig karaktären Hamilton Beamish. Efter att ha kollat bland mina referenser tror jag mig kunna misstänka, att du förväxlat Hamilton Beamish med Roderick Spode. Vet du något mera om detta som jag inte vet?"

- trogen läsare av Wodehouse och Fritänkaren

Vår insändare har fullkomligt rätt. Hamilton Beamish är samma person som Roderick Spode. Han förekommer som Hamilton Beamish i *"Sam the Sudden"* i New York från 1927, där även madame Eulalie gör sin entré. Karaktären upplever sedan sin karriärs höjdpunkt i *"The Code of the Woosters"* från 1938 som "diktatorn" Roderick Spode, som ohjälpligt dras ner till ett mer mänskligt plan av samma madame Eulalie.

"The Code of the Woosters" måste anses höra till Wodehouses klassiska liksom *"Carry On Jeeves"* från 1925, en samling kortare noveller inkluderande några verkliga pärlor. Annars är det tyvärr lätt att dra nitlotter hos Wodehouse - ungefär bara var femte bok är verkligt läsvärd.

Själv betecknade han sig som litteraturhistoriens "gräddbakelse", väl medveten om att vem som helst lätt blir trött på gräddbakelser, men att ingen emellanåt kan motstå sådana. Hans tid är mellankrigstiden, vars sorgfria lättsinne han dokumenterar med en ocean av uppfriskande humor. Före första världskriget är han ännu i vardande, och hans karaktärer är inte fullt utvecklade förrän under det glada 20-talet. Efter andra världskriget går han mest på gammal rutin och fortsätter i oändlighet i utförsbacke utan att mera komma med något nytt, även om humoristiska hugskott då och då fortfarande gnistrar till, som i *"Ungkarlslänkarna"*, en av hans sista böcker, där en ungskarl i farozonen tages väl om hand av kollegor och varligt övertalas till att avstå från den farliga frestelsen, som kunde bli fatal.

I likhet med så många andra engelska författare (James Hilton, Nevil Shute, Somerset Maugham, Robert Graves, m.fl.) kunde han efter andra världskriget inte längre känna sig väl till mods i det utbombade, överansträngda och ruinerade England, så han övergav det han också. England efter första världskriget var intakt, imperiet var räddat, och det var bara en generation som gått åt helvete. Men situationen var mycket annorlunda efter andra världskriget, då England liksom Ryssland och hela Europa var fullkomligt förött. Det var bara Amerika som var orört, så Wodehouse flyttade dit och blev amerikansk medborgare 1956. Många av hans sämsta böcker tilldrar sig i Amerika.

Han var aldrig särskilt ambitiös och övergick aldrig från den lättaste tänkbara underhållning till en mer seriös nivå. Han övergick alltså aldrig som Shakespeare från komedier till tragedier, och höjden av hans ambitioner realiserades när han blev adlad i England och kom in i vaxkabinettet hos Madame Tussaud i London som docka.

Därmed lämnar Fritänkaren sin seriösa Wodehouse-forskning efter 30 avklarade romaner - men det blir säkert fler.

Den mirakulösa strulresan till Cambridge, del 4

Efter ombokning av min biljett till fredagen (fortfarande till Esbjerg) ringde jag till Cambridge och lämnade meddelande om olyckshändelsen med det försenade tåget och om min snara återkomst. Mannen jag talade med berättade då att England just den dagen var lamslaget av en järnvägsstrejk och att mitt enda alternativ var buss.

Jag beslöt att cykla in till Colchester och där satsa på en buss. Det är bara tre mil in till Colchester från Harwich, och vägen är tämligen rak och bekväm, men staden Colchester, Englands äldsta kända stad, är lika svår att ta sig in i som att hitta ut ur.

När jag äntligen fann busstationen möttes jag där av beskedet att det inte gick några fler bussar till Cambridge den dagen.

Därmed var man hänvisad till att fortsätta cykla till Cambridge via Halstead, Haverhill och Linton - en sträcka på 8 mil. Precis när jag skulle lämna Colchester passerade jag ett matställe som hette "*Brahms & Liszt*" med ett luncherbjudande för bara 1,95 pund. Det var som placerat i min väg, och jag stannade där. Min enda frukost hade ju varit ett glas vatten.

Vägen från Colchester till Cambridge är oerhört vacker. Särskilt anmärkningsvärt för sitt pittoreska läge är den lilla staden Halstead, som ligger utsträckt på en åsrygg med en kyrka högst upp. Vägen var lätt att cykla, och jag behövde inte stanna förrän i Linton före den sista etappen på 13 km till Cambridge, när Gog- och Magogkullarna väl var passerade, för en tepaus. De åtta milen tog inte mer än 3 1/2 timmar inklusive tepaus. När Cambridge äntligen kom inom synhåll kändes det som en strålande seger. Jag hade inte ens ont i knäna.

Emellertid var det ytterst betänkligt att för andra gången komma till Cambridge som en ännu mer utblottad tiggare än första gången. Det stred mot alla mina naturliga instinkter och mot hela min bakgrund och uppfostran. Jag hade alltid klarat mig själv och varit oberoende av andra, det hade varit min heder och suveränitet att vara självständig, hela min uppfostran hade gått ut på detta, och nu fann jag mig fullständigt utlämnad åt andras barmhärtighet i ett främmande land. Den från början försenade båten hade förstört resan från början, men det försenade tåget till Harwich hade varit katastrofen. Något sådant hade aldrig hänt mig på någon resa tidigare. Hur skulle min vän i Cambridge reagera? Mest rädd var jag för att utsätta även andra utom mig själv för min förlägenhet.

Så fort jag fick kontakt med min vän i Cambridge löstes alla problem direkt. Det var bara att konstatera. Ryktet hade gått att jag råkat ut för en trafikolycka, men den enda olyckan var lyckligtvis tågförseningen. Alla andra problem ansågs som obetydliga.

Till lunch följande dag infann sig en mycket intressant jämnårig professor från York, en av Stephen Hawkings fem närmaste medarbetare. Som kvantfysiker hade han haft en professur i Bern men där råkat ut för obehaglig antisemitism som lett till hans avsked. Som jude var han den minst förtjänta av alla av antisemitiska intriger då han tagit avstånd från judendomen redan efter sin Bar Mitzvah. Vi hade mycket gemensamt, han var sprudlande trevlig, och av en händelse var han bara två månader yngre än jag.

Middagen intog jag med min vän på mitt favoritställe "*The Little Rose*" med grekisk buzukimusik i diskret ackompanjering. Stället är både trevligt och hjärtligt och billigt och kan väl rekommenderas.

Puntandet på floden Cam förtjänar också sin särskilda utläggning, men den följer i nästa nummer.

En Kul Turrea, del 2.

Min reskamrat från Hamburg till München hade en del intressant att berätta om gästarbetare i Tyskland från öst. Varje dag kommer det busslastar av tjeckiska gästarbetare in i Tyskland, som arbetar för en femtedel av vad tyskar kräver i lön. Detta är naturligtvis olagligt. Dessa tjeckiska gästarbetare bor sedan i containers, och förr eller senare kommer polisen på dem, varpå de skickas hem och deras

arbetsgivare bötfälls. Men det lönar sig ändå, och varje dag kommer det nya busslaster östeuropeiska gästarbetare för att fylla deras platser som just har körts ut. Dessa gästarbetare kommer mest från Tjeckien och Polen men även från Slovakien, Ungern, Vitryssland, Ryssland och Ukraina.

Om Sverige har 8-9 procent immigranter har Tyskland minst 10 procent. I storstäderna kan det finnas upp till 25 procent, och kvoten ökar hela tiden, numera mest genom inflyttade muslimer från Afrika. Ingen tycker om denna utveckling, alla vill stoppa den, men den är ekonomiskt lönsam - än så länge, vilket den dock inte lär förbli särskilt länge, då immigranternas fattigdom hämnar sig genom att utvecklas till sociala problem. Lönsamheten är som alltid bara kortsiktig.

Wien var sig likt, men en intressant förändring var noterbar. Vid Prinz Eugen-Strasse utanför slottet Belvedere brukade den turkiska ambassaden ligga. Mitt emot den tvärs över gatan brukade det stå kladdat med flamboyanta bokstäver som inte kunde tvättas bort: "*Kurdistan*". Det var turkarna i den turkiska ambassaden tvungna att bli påmind om varje dag. Det outplånliga "*Kurdistan*" stod fortfarande ingraverat med stora bokstäver på den vita muren, men den turkiska ambassaden var spårlöst försvunnen. En turkisk reträtt inför en påträngande verklighet?

Även Venedig var sig likt, men Italien hade en påfallande minskning av afrikanska besökare att uppvisa. De brukade förekomma överallt, men i Venedig såg jag bara tre (mot normalt ett obegränsat antal dussin) och i Verona bara en. Är de i avtagande? Vädret var bolmande vackert och stekhet ända fram till Vicenza, efter vilken stad ovädret tog vid med åska, dunder och ösregn. Jag kom hem till Verona med stormvädret, som var så häftigt, att när folk gick ut ur bussen och förtvivlat spände upp sina paraplyer som sina enda skydd, blåste dessa genast ofelbart aviga och sönder. Italien har haft en lång stekhet sommar utan vatten, och nu tar orkanerna vid, som efter en extra varm sommar blir extra laddade och frenetiska.

Så frätande het hade sommaren varit, att getingarna hade blivit så koncentrerat giftiga, att ett enda stick kunde medföra döden, om man inte genast fraktades till sjukhus. Detta hände en granne till oss. Ett getingstick på kinden ställde till med förstoppningar i blodet så att han hotades av hjärtstillestånd och hjärnblödning. Hade inte en helikopter genast hämtat honom hade han avlidit.

Den stora sensationen i Verona var annars utforskandet av Julias födelsedag, Julia, ni vet, hon med Romeo, som Shakespeare skrev en så vacker pjäs om, att det unga olyckliga paret blivit Veronas främsta dragplåster, bara för att Shakespeare hade en så dramatisk fantasi. Man har nu funnit, att hennes födelsedag var den 16 september (ovisst vilket år). Alltså var hon jungfru.

En annan jungfru (4 september) var den sköne Axel von Fersen, han som försökte och nästan lyckades rädda Marie Antoinette och hennes familj undan den franska förödande revolutionen, vilket behjärtansvärda och konstruktiva företag saboterades av Ludvig XVI:s dumhet och maklighet, så att omsider båda kungligheterna blev giljotinerade och Axel von Fersen lynchad, fast i Stockholm 17 år senare.

Familjen Fersen var släkt med både familjerna de la Gardie och Klinckowström. En gren av familjen hamnade i Florens ("*Edwige Fersi*") och blev litterär. En sista frukt på detta exotiska högadliga träd var min nya väninna Beatrice Fersen, 86 år ung, som just kommit ut med en bok om sina stora kärleksäventyr under Italiens skicksediga historia från seklets början till efter andra världskriget, ett liv väl värt att dokumentera.

Som min samvaro med henne i Genua blev ganska vidlyftig sparar vi berättelsen därom till nästa gång.

(d.ä. forts. i nästa nummer.)

Tibetansk avdelning

Vi inleder denna med en översättning av ett brev från Kim:

"Denna not är konfidentiell. Johannes får inte se den själv. Hans sjukdom drabbade oss som den mest ovälkomna av företeelser just som vi skulle ge oss ut på en svår och ansträngande resa till Darjeeling. Hela konferensen hade kunnat riskeras. Han blev sjuk så fort vi kom ner från bergen. Först trodde jag att det var Delhi- pesten, men det var det inte. Han blev medvetlös utan några andra symptom. Hans livstecken var minimalt. Man kan acceptera en black-out på några minuter, men om den fortsätter i två dagar blir man orolig. Gud vet vad hans ande var ute för under de dagarna. Och sedan plötsligt återvände han lugnt till livet och önskade oss till och med en god morgon, som kejsaren i Andersens saga. Han var dock mycket svag och kunde nästan inte prata och verkade mycket frånvarande. Men hans feber var borta. Jag ville genast återvända till Simla, men han framhärade i att vi skulle hålla oss till programmet. Jag fruktade för hans liv ända fram till Darjeeling, men han var inte det minsta orolig, och gradvis blev hans svaghet mindre märkbar. Jag har tidigare sett exempel på detta symptom. Många bergsbor klarar inte av livet på de tropiska slätterna. Många tibetaner lider av detta. Johannes har en skandinavisk finsk-rysk fysik, större delen av sitt liv har han tillbringat på mycket kalla breddgrader, han klarar lätt av Sibirien, men den svettiga subkontinenten är lika olämplig för honom som det skandinaviska klimatet är för negrer. Här i Darjeeling har jag konfererat med en buddhistisk expert som bestämt avråder honom från att bege sig till Indonesien. Detta blir mycket svårt för Johannes att acceptera.

Icke desto mindre blev vår Darjeelingkonferens en avgörande framgång. Alla var inspirerade och bidrog med det bästa de hade. Här är de huvudsakliga avgjorda frågorna:

1. Representanter för Kina (5), Indien (3), Thailand (2), Burma (2), Vietnam (2), Japan (2), Kampuchea (1), Sydkorea (1), Taiwan (1), Mongoliet (1), Nepal (1), Bhutan (1), Laos (1), Malaysia (1) och Indonesien (1) erkände Hans Helighet Dalai Lama som den högsta ledaren för buddhism i världen eftersom han varken historiskt eller i nutiden har någon medtävlare eller jämlike, och att Hans Helighet betraktas som mera fullkomlig än hans enda kollega i världen, Hans Helighet Påven av den Katolska Kyrkan. Ingen mänsklig perfektion kan dock någonsin bli fullkomlig, ehuru Gautama Siddharthas var näst intill. Alla buddhister och alla buddhistiska länder tillrådes att erkänna Hans Helighet Dalai Lama som den högsta andliga ledaren för buddhismen. (Panchen Lama ignorerades nästan fullkomligt.)

2. Med anledning av problemet med islamsk fundamentalism, fördömdes enhälligt all religiös fundamentalism såsom omänsklig, destruktiv och sinnessjuk. Detta inkluderar alla fundamentalister inom islam, hinduism, kristendom och kommunism. Islamsk fundamentalism betraktas som den värsta och farligaste, hinduistisk fundamentalism kommer som god tvåa, medan kristen fundamentalism betraktades som mindre aggressiv nu för tiden och kommunistisk fundamentalism

som varande i avtagande. Man får inte kompromissa med någon form av fundamentalism eller förhandla med fundamentalister som om de var förståndiga och rationella människor, vilket de definitivt inte är. Man kan ju inte heller förhandla med dårar.

3. Alla länder i tredje världen som inte har råd att hantera Aids-epidemin tillrådes att avstå därifrån, då det helt enkelt inte lönar sig.

4. Som det största problemet i världen idag betraktas den oacceptabla ockupationen av Tibet sedan 44 år av kinesiska kommunister eller, som de i verkligheten är, Han-imperialister, vilket resulterat i detta århundrades tredje omfattande folkmord, vilket betraktas som värre än de båda tidigare, då världen borde ha lärt sig något av slakten på 1,5 miljoner armenier i första världskriget och på sex miljoner judar i det andra. Vid båda dessa tidigare tillfällen gjorde världen ingenting. När det hände för tredje gången i Tibet gjorde världen åter ingenting utan teg och samtyckte till folkmordet. Det största ansvaret (efter Kinas förstås) är Indiens, den första regering i världen som erkände kommunistregimen i Kina 1949. När Tibet följande år invaderades av Kina gjorde Indien ingenting utom hoppades att "Tibet skulle lösa problemet med fredliga medel". Det var endast tragedins begynnelse. Folkmordet har nu pågått i 44 år, en större del av den tibetanska befolkningen har utrotats än vad som skedde med den armeniska och den judiska befolkningen vid de föregående tillfällena, och idag får Kina stöd från USA för att fortsätta med folkmordet, förtrycket, exploateringen och brotten mot de mänskliga rättigheterna i Tibet. Hela den fria demokratiska världen hjälper den oacceptabla Han-imperialismen att fortsätta expandera, medan Tibet, Sinkiang och Mongoliet förblir olagligt ockuperade av Kina såsom de baltiska staterna var det av Ryssland. Hela världen tillrådes att icke kompromissa med eller främja Han-kineserna, världens mest hopplöst imperialistiska, egoistiska och expansionistiska folk, vilket bevisas av hela historien, såsom Kinas grannar alltid har fått lida av kinesisk omänsklighet. Den enda möjliga boten för Kina vore 1) total förintelse av kommunistpartiet, 2) återinförandet av Buddhismen och Taoismen i hela Kina."

I anslutning till Kims rapport följer Johannes novemberbrev i tre delar:

"Käre Christian, Det är med tungt hjärta jag skriver detta brev till dig. Gråt gärna med mig om du känner för det. Jag står inför mitt livs första politiska nederlag, och jag vet ännu inte hur jag skall klara av det.

Att jag alls skriver till dig om detta beror på att Kim avslöjat för mig att han skrivit till dig om doktor Tserings utlåtande om mitt hälsotillstånd. Det var med största motvilja jag lät honom undersöka mig. Emellertid kan jag inte bara ignorera hans sakkännedom utan måste jag ta hans råd ad notam.

Bitvis är hans negativa diagnos riktigt smickrande: "Du har samma konstitution som en tibetan. Du tål inte låglandet. Om du vill bevara din hälsa måste du stanna bland bergen." Han vet vad han talar om. Han har sett tiotusentals av sina landsmän gå under till följd av det indiska klimatet, som är motsatsen till det tibetanska. Tibetaner tål arktiskt klimat och vilka påfrestningar som helst och därför inte Indiens tropiska bakterier. Indierna tål tropikerna och vilka bakterier som helst men inte någon form av kyla. Jag har bott för länge bland tibetaner och därför fysikaliskt blivit som en tibetan. Därför avråder mig Kims läkare från att resa till Indonesien. Detta är mitt livs första direkta politiska nederlag.

Emellertid finns det ljuspunkter. Här i Darjiling och Kalimpong har jag fått kontakt med flera intressanta tibetanska flyktingar och även Khampas. Jag har fått en formell inbjudan att följa med dem på en omfattande räd in i Kina. Det är alltså en inbjudan till en direkt destruktiv verksamhet, men varför inte? Även mina planer i Indonesien hade varit direkt destruktiva mot den indonesiska militärdiktaturregimen. Vad Khampas vill är att störta det kommunistiska diktaturpartiet för att främst återupprätta Tibets frihet. Vad kan vara mera konstruktivt?

Mitt beslut är fattat. Jag klär ut mig till tibetan igen, mitt hår har vuxit ut till tibetansk längd så det är bara att färga det korpsvart, och jag blir tibetan igen. Rabbi Yohanan hade alltid roligt åt mina förklädnader. Han kanske roar sig i sin grav nu åt att jag fortfarande spelar teater. Khampas tibetanska dialekt är den enda svårigheten. Jag lärde mig tibetanska i Ladakh och Ngari vilket nästan är ett helt annat språk, men det är bara att vänja sig.

Tåget går nu, och det är bäst att vi bryter upp innan vintern slagit till totalt. Du kan inte nå mig genom någon adress i Kina (Kham) ännu men kanske längre fram. Håll kontakten med Kim. Han kan inte följa med mig, så han får bli min förbindelselänk med dig och med civilisationen så länge."

"Följande dag. Det är idag den 13 november, en söndag, årsdagen av vårt möte hos doktor Singh i Benares. Förgäves den här veckan har jag väntat på något livstecken från dig, men det är bara att fortsätta vänta, medan ingenting gör en väntan så olidligt långsam som ensamhet. Ändå saknar jag minsann inte sällskap, men inget sällskap här är svenskt. Min enda kontakt med svenska språket är genom dig. Jag brukar nästan hinna lära mig varje Fritänkare utantill.

Denna dag och dess minnen uppfyller mig med vulkanutbrott av tankar så att det känns som att själen vill sprängas. Emellertid måste jag få börja med att förklara närmare för dig mina vänner Khampas.

En kort historik. När Mao Zedong blev enväldshärskare över Kina i oktober 1949 deklarerade han nästan genast att Tibet och Sinkiang med våld skulle bringas under Kinas kontroll och sinofieras. Världen var då ännu paralyserad av andra världskrigets effekter, det var fritt fram för nya skurkar att träda fram i ett vacuum efter imperiernas sammanbrott, och kommunist-Kina fick genast en innerligt beundrande bundsförvant i Nehrus nyligen lössläppta Indien, som var det första land som erkände kommunist-Kina. Det var bara för Mao att sätta i gång.

När Tibet ockuperades nästa år gjordes ingenting åt saken, ty Koreakriget var då en viktigare angelägenhet. Kina var också mycket angeläget om att Tibet inte skulle ropa "Aj!" när Kina våldtog henne, varför Kina från början såg noga till att den våldtagna var noggrant munkavlad, så att det inte skulle bli något genljud i världen. Varje individuellt motstånd tystades genast med döden. Men Tibet var en kultiverad och fredlig nation som ville samarbeta fredligt, varför det till en början inte blev mycket motstånd. Kinas erövring av Tibet blev ofattbart enkel i synnerhet då varken Indien eller England lade två strån i kors för att ifrågasätta tvångsinlemningen av ett vidsträckt land med egen kultur och identitet i den formlösa jätteamöban Kina.

Gradvis följde sedan sinofieringen av Tibet. De som först märkte vad Kina verkligen hade för avsikter - utrotning av det tibetanska folket och kulturen - var invånarna i den östligaste delen av Tibet, Kham. Dess invånare, Khampas, var ett resligt och krigiskt folk som aldrig glömt de stolta traditionerna från kung Srongtsen Gampos dagar för 1200 år sedan. 1956 inledde de sitt blodiga uppror mot Kina som

höll på till 1974. Under detta uppror ödelades metodiskt hela östra Tibet (Kham) vars befolkning utplånades och ersattes med Han-kineser. Under upprorets största medvindsdagar kunde dessa Khampas organisera och genomföra Dalai Lamas flykt från Lhasa i mars 1959. De behärskade då hela södra Tibet och fick hjälp både från Taiwan, Amerika och Ryssland. Denna hjälp fortsatte ända till 1972, när Amerikas falskaste president i detta århundrade, Richard Nixon, som sannolikt låg bakom mordet på bröderna Kennedy och vanärandet av den tredje då Nixon mer än någon annan drog fördel av allt detta, slöt fred med kommunist-Kina och övergav Taiwan. Därefter dog Khampas intressanta gerillakrig ut, och de flesta Khampas råkade illa ut genom förräderi eller stupade till sista man.

Detta 18-åriga gerillakrig är troligen 1900-talets mest heroiska och minst kända. Kina lyckades genomgående förhindra att det blev känt. Allt väsen om saken tystades effektivt ner. En handfull Khampas kunde i årtal hålla talrika kinesiska arméer i skräck. När Kina invaderade Tibet ordentligt 1959 förde det en armé på 120,000 man mot 8500 Khampas. Kina lyckades i sitt uppsåt att förvandla hela Tibet till ett hårt bevakat koncentrationsläger där alla interner gradvis måste dö av svält och förtryck, men Kina lyckades aldrig helt besegra dessa mina vänner Khampas.

Det tibetanska folkmordet, som nu har pågått i 44 år, i vilket en dryg miljard kineser har gett sig på att försöka eliminera ett högre kulturfolk på en halv procent av Kinas befolkning, och under dessa 44 år faktiskt lyckats förintä 20 procent av denna halva procent, möjliggjordes genom Indiens och Englands förräderi och bristande ansvar mot Tibet. Först 1962 vaknade Nehru upp ur sin blinda förtröstan på Maos Kina när detta mönsterland plötsligt utan förvarning invaderade själva Indien. Under hela 50-talet gjordes det ingenting för att hjälpa Tibet. Hela världen var lika likgiltig då som inför det turkiska folkmordet på armenierna och inför det tyska folkmordet på judarna. Senare på 60-talet släppte Kina loss sin kulturrevolutions totala tillintetgörande av hela Tibet. Sedan var det för sent att börja hjälpa Tibet när redan 20% av dess folk var utrensade och hela deras kultur, 95% av deras kloster och skolor, var förstörda.

Vem kan då anklaga Khampas för att inte sky några medel när det gäller bekämpandet av kinesiska Han-kommunister? Vem kan förebrå dem för att de inte kan betrakta kineser som högre varelser än råttor och flugor? Vem kan då inte älska dessa Khampas för att de fortfarande efter 44 år inte har gett upp utan fortfarande har behållit initiativet och ännu vill göra någonting åt saken?

Deras sak är min. Vi är få och ensamma, men vår moral är större än hela världen. När det gäller skurkaktighet är en enda persons motståndsvilja där emot mera värd än 1,2 miljarder kineser.

Detta gör mig inte till någon idealist. Tvärtom. Var inte orolig. Jag är realist och tar inga risker och gör inte något utan att jag vet vad jag gör. Jag vet att det finns krafter inom WES som gör att vissa av dess medlemmar menar det vara tillräckligt att de reser in till Irak eller till Indonesien för att få deras regimer att vackla, och det kan mycket väl hända att blotta verkan av deras närvaro är sådan. Jag föredrar dock att inte förväxla verkligheten med önsketänkande. Jag är visserligen en grundligt utbildad teolog men bara en människa.

Däremot tror jag aldrig att den tibetanska tragedin hade utspelat sig om det Brittiska Imperiet hade hållit i sig. Om Indien inte frigjort sig från England hade Kina inte heller vågat ockupera Tibet. Indien var den första tegelsten som lossnade ur det Brittiska Imperiets mur, och den tegelstenens fall fick hela muren att kollapsa först moraliskt och sedan totalt. England, världens mest realistiska och romantiska nation,

var realistiskt nog att inse att det inte längre kunde lita på världen och tiden när Indien gav det på båten. Hade Indien stannat kvar, däremot, hade en god världsordning kunnat fortsätta hålla en vettig uppsikt över sådana monsternationer som Stalins Sovjetunion och Maos kommunist-Kina, och stoppa deras destruktiva expansion i tid och kanske avslutat det kalla kriget mycket tidigare. I stället fortsätter nu det eviga kalla kriget mot diktaturer som många muslimska länder, Indonesien och framför allt Kina, som ingen ännu har lyckats hindra i sitt metodiska folkmord i både Sinkiang och framför allt i Tibet."

"Nu har ditt novembernummer kommit. Jag har ingen kommentar. I stället vill jag kommentera Kims sammanfattning av Darjilingkonferensen. Som märkligast gissar jag att punkt 3 måste framstå för västerländska ögon. Jag har ingen kommentar till den heller. Argumenten om saken lades fram under sekretess, och min enda tillåtna referens är till det offentliggjorda fallet Jesaja Demner, Haifa, Israel. Denna sjukdom är så abnorm i sin psykologiska monstrositet att den inte kan betraktas som enbart en vanlig sjukdom och ej heller behandlas som enbart en sådan.

Dokumentet bäres ut i världen av de 25 deltagarna med noggranna instruktioner om att endast nyckelpersoner i samhällen och regeringar bör invigas i det. Även denna konferens har fått min personliga prägel över sig av mystisk hemlighetsfullhet och handplockad elitisering - ju färre som är utvalda, desto säkrare är kallelsen och dess konsekvenser, och desto större blir förhoppningsvis dess resultat.

Ingenting nytt för övrigt just nu, men jag hoppas kunna komma tillbaka."
JBW.

Nästa planerade Tibetresa

Vi flyger till Delhi den 26.1 och inleder resan med ett besök i Dharamsala, där Dalai Lama bor. Därifrån försöker vi bege oss till Manali, även om det blir svårt. Lättare blir det att komma till Simla, men sedan ämnar vi försöka besöka Mussoorie, Joshimath och Almora för att bland annat utforska möjliga indiska vägar till Kailas. Har vi tur kommer vi ända till Gangotri och Badrinath men knappast ända fram till Taklakot. Har vi otur fastnar vi på något av dessa ställen. I så fall missar vi Nepal med de planerade besöken i Kathmandu, Pokhara och Lumbini, men vi får inte missa Darjeeling eller Kalimpong och Gangtok. Om vi kommer ända till Tawang är en annan fråga. Om vi inte kommer dit har vi väl fastnat någonstans på vägen. Men det är ingenting att oroa sig för. Min reskamrat är en erfaren Tibetresenär, även om han aldrig varit i Indien tidigare, och åtminstone han måste komma hem igen senast den 23 februari. Vi hoppas att vår resebudget på 10,000 kronor per skulle åtminstone ska räcka så långt.

Följande biograffilmer har recenserats i Fritänkaren :

Alla tiders morgnar (Frankrike) nr. 1
Bitter Moon (Polanski) 2
1492 (Columbus) 3
En färd till Indien (David Lean) 3
Dracula (Coppola) 5

Orlando (England)	5
Indokina (Frankrike)	5
Chaplin (Richard Attenborough)	6
Peter's Friends (Branagh)	7
Alive (Chile)	8
Jagad (Harrison Ford)	11, 15
Jurassic Park (Spielberg)	12
Pianot (Nya Zeeland)	12
Mycket väsen för ingenting (Branagh)	13
Glädjens stad (Calcutta)	14
Andarnas hus (Bille August)	15
Oskuldens tid (Scorsese)	16
Ludwig 1881 (Italien)	18
Shadowlands (Hopkins)	19
The Remains of the Day (Hopkins)	19
Schindlers lista (Spielberg)	19
Raining Stones (Ken Loach)	19
En sång för Beko (Kurdistan)	20
I faderns namn (Daniel Day-Lewis)	20
Den hemlighetsfulla trädgården (England)	20
Blå (Kieslowski)	20
Germinal (Frankrike)	21
Lille Buddha (Bertolucci)	21
Vit (Kieslowski)	26
Röd (Kieslowski)	27
Fyra bröllop och en begravning	28

Särskilda artiklar om :

Michael Powell/Emeric Pressburger	4, 17, 23
Danny Kaye	4
Anthony Asquith	9
Joshua Logan	15
Charles Laughton	25

Årets bästa film enligt Fritänkaren :

1992 : Alla tiders morgnar
1993 : Pianot
1994 : Den hemlighetsfulla trädgården

För övrigt har även ett otal gamla filmer som visats i TV recenserats.

Ekonomisk årsberättelse

Detta låter tråkigt. Emellertid var det inte fullt så tråkigt som det låter. Trots Sveriges ruinerade ekonomi med bältatstramningar så att hålen tog slut lyckades vi ändå prestera fyra intressanta resor, om dock tre av dem var mycket kortare än vanligt.

Den första var den mest intensiva och informativa, den gick till Israel och varade i nio frenetiska dagar. Kostnad : 4400 kronor.

Vårens Europarundresa uteblev på grund av oförutsedda ekonomiska jordbävningar. I stället bar det av till Cypern på en vecka. Det var inte fullt så innehållsrikt och intensivt som Israel, då Cyperns skyddsgudom Afrodite är betydligt latare än den mer nitälskande dito i Israel, men i stället desto varmare i juni. Kostnad : 3300 kronor.

I juli bar det av till England för första gången på nio år och till Cambridge för första gången på 31 år. Den korta resan blev mycket omtumlande och kontrastrik och därför förlängd, men alla kriser löste sig. Kostnad : 2200 kronor.

De ekonomiska jordbävningarna från våren fortsatte in i hösten, vilket blev den huvudsakliga anledningen till att årets projekterade Tibetresa inställdes. Dessa ekonomiska jordbävningar i mitt liv kan ej närmare beskrivas då de ännu inte är över. I stället blev det då äntligen den stora europeiska rundresan på en månad, årets bästa, angenämaste och mest konstruktiva resa. Kostnad : 5500 kronor.

Totalt konsumerade resandet i år alltså 15,400 kronor, vilket trots jordbävningarna räddade året ekonomiskt. Första gången jag gjorde fyra större resor under året var 1992 med ett deficit mot årsslutet av 2000 kronor - faktiskt inte mer trots resor till Egypten och Indien utom två Europarundmånadsresor. 1993 restes det till Indien och Tibet utom de två normala Europarundmånadsresorna. Resultat: ett deficit på 10,000 kronor i räntebelagda skulder. Det var detta som gjorde 1994 delvis problematiskt från början.

Den ekonomiska ljuspunkten var "Fritänkaren", som detta år kanske gick med vinst. Årets utgifter för tidskriften summerades till 8333:- enligt bevarade och tillgängliga kvitton. Vid summering av intäkterna visade sig dessa uppgå till 7280:- i prenumerationer och lösnummeravgifter. Det är ju drygt tusen kronor mindre än utgifterna, men året är inte slut ännu, detta nummers inkomster och utgifter ingår inte i kalkylen, och det är ett antal utlovade prenumerationer som vi ännu inte har fått in. Vid en grov överslagsberäkning borde året sluta vid ungefär 8800 i utgifter och 9000 i inkomster, vilket skulle ge Fritänkaren en sammanlagd vinst på 200 kronor.

Man erinrar sig mr Wilkins Micawbers oslagbara budgetrealism från Dickens "David Copperfield":

"Årlig inkomst 20 pund, årlig utgift 20 pund, en shilling och sex pence, resultat armod. Blomman vissnar, lövet förtorkar, dagens gud drar slöjan över den dystra scenen, och ni är för alltid slagen till marken. Årlig inkomst 20 pund, årlig utgift nitton pund, nitton shillings och sex pence, resultat välstånd."

Kort sagt, all konstruktiv ekonomi handlar om att inte förbruka mer än vad man förtjänar. Håller man utgifterna under inkomstnivån är man en lycklig människa. Överskrider man inkomsterna måste man bli olycklig. Det är tyvärr bara logiskt och helt naturligt.

Håller man utgifterna under inkomstnivån måste man bli rikare. Håller man utgifterna över inkomsterna måste man bli ännu fattigare. Så enkelt är det.

Därmed menar sig Fritänkaren kunna fortsätta med gott mod mot nya intressanta resor och upplevelser med film, musik och böcker samt förstås mest av allt med människor i så stor utsträckning som möjligt under även nästa år.

Följande musikpersonligheter har framträtt i Fritänkaren :

J.S.Bach, nr 13, 28
Beethoven, 9, 15, 21, 23, 26-28
Alexander Borodin, 1
Johannes Brahms, 3, 22
Frédéric Chopin, 28
Boris Christoff, 10
Sixten Ehrling, 20
Glenn Gould, 18
Josef Haydn, 27
G. F. Händel, 5, 28
Herbert von Karajan, 18
Franz Liszt, 22, 28
Mendelssohn, 16, 22, 23, 28
Mozart, 14-15
Giacomo Puccini, 8, 28
Rossini, 20
Schubert, 23-28
Schumann, 22-23
Sibelius, 11, 12, 28
R. Strauss, 28
Igor Stravinskij, 28
Tjajkovskij, 17-19, 21
Richard Wagner, 16, 18, 28
Michael Waldenby, 16, 28
Giuseppe Verdi, 7
Antonio Vivaldi, 20

Följande författare har förekommit i Fritänkaren :

Dante Alighieri, nr. 5, 26
Isabel Allende, 18
Robert M. Bird, 1
Karin Boye, 18
Paul Brunton, 25
Pearl Buck, 24, 25
Mikhail Bulgakov, 7
Alan Burgess, 22
Jung Chang, 23
James Clavell, 10
Dostojevskij, 4, 27
Lawrence Durrell, 13

Gunnar Ekelöf, 24
Henning Enedal, 8, 18, 21
Lion Feuchtwanger, 8
Mästerhunden Fidelio, 18, 21
Edward Morgan Forster, 3
Gustav Fröding, 14, 15
Robert Graves, 13
Hjalmar Gullberg, 24
Carina Gustavsson, 16, 18, 21
Heinrich Harrer, 25
Blasco Ibañez, 2
Erik Axel Karlfeldt, 21
Selma Lagerlöf, 13, 14
G. T. di Lampedusa, 20
Dominique Lapierre, 14
Oscar Levertin, 16
Gunnel Liljenroth, 4
Claes Lindgren, 4, 5, 7, 12, 14, 16, 21
Naguib Mahfouz, 27
John Masters, 17
W. Somerset Maugham, 11-13
George Meredith, 3
Dimitrij Meresjkovskij, 27
Alberto Moravia, 6
Talbot Mundy, 24
Taslima Nasrin, 27
Aziz Nesin, 6, 11, 27
Hjalmar Procopé, 15, 16
Alexander Pusjkin, 19, 27
Lobsang Rampa, 26-27
Ernest Raymond, 9
Piers Paul Read, 8
Salman Rushdie, 7, 11, 12, 27
Antoine de Saint-Exupéry, 10
Elisabeth Sandersson, 18
Shakespeare, 13, 14, 28
Larry Shue, 21
Nevil Shute, 10-12
Birger Sjöberg, 15
Edgar Snow, 22-23
Han Suyin, 22, 25
Hjalmar Söderberg, 19
Ulf Söderhielm, 22, 28
Esaias Tegnér, 15
Leo Tolstoj, 27
B. Traven, 12, 17
Anthony Trollope, 3
Mark Tully, 15
Jacob Wallenberg, 17

Ivan Vazov, 9
P.G.Wodehouse, 26-28
Vladimir Vysotskij, 19

I dessa EU-anpassningstider har vi slutligen kommit över en kanske tillräckligt EU-anpassad version av den traditionella svenska julsången "Staffan Stalledräng", som vi ber att få vidarebefordra till Bryssel med en god svensk EU-vilja, i Ludoviko Hagwaldos förnämliga översättning till det mer internationella språket transpiranto, som Sverige borde propa på att alla EU-länder lär sig som universellt diplomatspråk för att lättare kunna komma överens:

Kovboj Esteban

Kovboj estat Esteban,
- noj grazzom con amore.
Il acquat cinco lippizan,
- tutt'pro la meteore.
Nixan lux ist evident,
astroj brillas in la firmamenta.

Nunk ist kul in sjack lokal,
- noj grazzom con amore.
Yul-lampett et yul-pinal,
- tutt'pro la meteore.
Nixan lux ist evident,
astroj brillas in la firmamenta.

Nunk ist phür in sjack kamin,
- noj grazzom con amore.
Yul-puré et yule-swin,
- tutt'pro la meteore.
Nixan lux ist evident,
astroj brillas in la firmamenta.

Med tack till doktor Samuelsson för tipset tackar därmed Fritänkaren alla sina läsare för i år och önskar en riktigt god adventstid med en åtföljande god jul i god ordning samt det därefter förhoppningsvis åtföljande goda nya året.

Red.